

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ І ЗНИКАЮЧИХ РОСЛИН НА УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Г.Н. ШОЛЬ

Криворізький ботанічний сад НАН України
Україна, 50089 Кривий Ріг, вул. Маршака, 50

Розглянуто окремі аспекти збереження рідкісних і зникаючих видів урбанофлори Кривого Рогу. Наведено деякі підсумки успішності інтродукції видів, занесених до Червоної книги України та Світового Червоного списку.

Потреба збереження генофонду рослинного і тваринного світу, біологічної різноманітності й природних екосистем найгостріше постала в районах, що зазнають глобального техногенного впливу. До таких районів належить Криворізький залізорудний басейн, центром якого є Кривий Ріг.

Згідно з флористичним районуванням [2], Кривий Ріг розташований на межі двох флористичних областей: Європейської та Паннонсько-Причорноморсько-Прикаспійської. Флора міста налічує багато ендеміків, більша частина з яких — рідкісні та зникаючі види, тому їх збереження — одна з найважливіших проблем сучасності.

Природним і надійним методом охорони рідкісних і зникаючих рослин визнано метод охорони шляхом створення розгалуженої мережі об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). На жаль, нині у місті, що простягається більш як на 100 км, таких об'єктів налічується 12, в основному це геологічні пам'ятки природи. Лише у трьох із них поряд із збереженням геологічних об'єктів охороняється і рослинність. Це — загальнодержавний ландшафтний заказник Північна Червона Балка, розташований у північній частині міста, площа якого становить 54,3 га, а флора налічує понад 370 видів вищих рослин, а також загальнодержавна геологічна пам'ятка природи Мопра скелі площею 62 га. Заказник розташований у

центрі Кривого Рогу. Тут на лівому березі Інгульця оголюються залізисті кварцити, які чергуються зі сланцями. Флористичне багатство цього об'єкта — близько 230 видів. Кіровська історико-геологічна пам'ятка природи Сланцеві скелі розташована на території рудника ім. С.М. Кірова на правому березі Саксагані, де охороняються оголення аспідних сланців, її площа — 4 га. Продовженням заказника є унікальний куточок природи, широко представлений рослинністю кам'янистих відслонень. Тут нами зафіксовано понад 220 видів вищих рослин.

На цих заповідних територіях зростають такі рідкісні види флори України, як *Pulsatilla nigricans* Storck., *Astragalus dasyanthus* Pall., *A. pallescens* Bieb., *Sedum borissovae* Balk., *Galium volhynicum* Pobed., *Phlomis hybrida* Zelen., *Crocus reticulatus* Stev. ex Adams., *Tulipa hypanica* Klok. et Zoz, *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Aschers., *Stipa capillata* L., *S. lessingiana* Trin. et Kupr., *S. pulcherrima* C. Koch., *S. ucrainica* P. Smirn. Тут нами виявлено місцезнаходження ще 2 видів, занесених до Червоної книги України: *Allium lineare* L. та *Elytrigia stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski.

Крім згаданих видів в урбанофлорі Кривого Рогу є ціла низка рідкісних та зникаючих рослин, які залишились поза межею ПЗФ: *Caragana scythica* (Kom.) Pojark., *Chamaecytisus skrobiszewskii* (Pacz.) Klaskova, *Genista scythica* Pacz., *Vincetoxicum intermedium* Taliev, *Cymbocasma borysthenica* (Pall. ex

Schlecht.) Klok. et Zoz, *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Tulira quercetorum* Klok. et Zoz, *T. schrenkii* Regel., *Stipa asperella* Klok. et Ossycznjuk [4].

Території заказників зазнають значного антропогенного навантаження з боку гірничодобувних і переробних підприємств міста, інтенсивно використовуються в різних рекреаційних цілях, а також для випасу худоби (це має місце, зокрема, у Північній Червоній Балці) та самовільного розорювання степових ділянок під городи тощо.

Незначна кількість об'єктів ПЗФ не дозволяє зберегти усі види, що потребують охорони. У зв'язку з цим існує необхідність пошуку нових методів і засобів збереження генофонду рідкісних видів. Одним із них є культивування раритетних видів у ботанічних садах [3]. Таким чином створюється резервний фонд для репатріації рослин у місце їх попереднього зростання.

Збереження рідкісних видів у Криворізькому ботанічному саду НАН України здійснюється в природних степових ценозах на площі 15 га у складі колекції та спеціальної експозиції "Рідкісні та зникаючі рослини Кривбасу". Із 24 рідкісних видів Кривого Рогу, що занесені до Червоної книги України і Світового Червоного списку, тут охороняються 17 видів.

Для оцінки успішності інтродукції рідкісних і зникаючих видів ми використовували шкалу, розроблену В.В. Бакановою [1]. Вона враховує довговічність і ступінь збереженості в культурі чисельності інтродуцента. Ті види, які успішно зростають в умовах культури, добре розвиваються, активно розселяються насінним шляхом або можуть легко розмножуватись вегетативно, перспективні для репатріації у природні фітоценози. Виходячи з результатів аналізу успішності інтродукції рідкісних ендемічних і зникаючих рослин флори міста, такими видами можна вважати більшість вищезгаданих видів: *Astragalus dasyanthus*, *Pulsatilla nigricans*, 5 видів роду *Stipa*, *Chamaecytisus skrobiszewskii*,

Caragana scythica, *Cymboclasma borysthenica* та ін. Отримані дані свідчать про перспективність культивування на чорноземах навіть видів, для яких потрібно створювати відповідні екологічні умови (кальцефіти, петрофіти).

Отже, у загальній проблемі охорони рослинного світу в розвинутих промислових містах поряд із збереженням рідкісних і зникаючих видів на заповідних територіях вагоме місце займає охорона їх у ботанічних садах.

1. Баканова В.В. Цветочно-декоративные многолетники открытого грунта. — Киев: Наук. думка, 1984. — 156 с.
2. Заверуха В.В. Сосудистые растения // Природа Украинской ССР. Растительный мир. — Киев: Наук. думка, 1985. — С. 20—46.
3. Кондратюк Е.Н., Остапко В.М. Редкие, эндемичные и реликтовые растения юго-востока Украины в природе и культуре. — Киев: Наук. думка, 1990. — 152 с.
4. Кучеревський В.В. Раритетні види урбанофлори м. Кривого Рогу // Укр. ботан. журн. — 1994. — 51, № 2/3. — С. 197—201.

Надійшла 21.03.2000

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СОХРАНЕНИЯ РЕДКИХ И ИСЧЕЗАЮЩИХ РАСТЕНИЙ НА УРБАНИЗИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ

Г.Н. Шоль

Криворожский ботанический сад
НАН Украины, Украина, Кривой Рог

Рассмотрены отдельные аспекты сохранения редких и исчезающих видов урбанофлоры Кривого Рога. Приведены некоторые итоги успешности интродукции видов, занесенных в Красную книгу Украины и Мировой Красный список.

SOME ASPECTS OF CONSERVATION OF RARE AND VANISHING PLANTS IN URBANIZED TERRITORIES

G.N. Sholl

Krivi Rih Botanical Gardens, National Academy
of Sciences of Ukraine, Ukraine, Krivi Rih

Separate aspects of conservation of rare and vanishing species of urbanoflora in Krivi Rih are considered. Some results of successful introduction of the species entered in the Red Book of Ukraine and the World Red List are shown.